

товарів і надання послуг із використанням іноземних кредитних ліній та міжнародної технічної допомоги;

- надання експортерам високотехнічної продукції знижок на чинні ставки податку на прибуток залежно від зростання експортної продукції;
- проведення політики пільгового оподаткування інноваційної продукції;
- надання податкових пільг під великі іноземні кредити, що спрямовуються в інвестиційні проекти, передбачені державними програмами.

Усі ці заходи сприятимуть поліпшенню економічної ситуації в Україні й допоможуть вийти на шлях стабільного економічного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дербін Є. Ф., Кілієвич О.І. Економічна теорія і державний сектор: теорія, практика, Термінологія, джерела. - К.: УАДУ, 1997.- 108 с.
2. Державне управління: теорія і практика \ За ред. Авер'янова В.Б.- К.: Юрінком Інтер, 1998.-432 с.
3. Історія економічних вчень: Підручник. - За заг. ред. Л.Я. Корнейчук, Н.О. Татаренко.- К.: КНЕУ, 1999.- 564 с. Ринок / Упорядковано, авт. вступ ст.А.А. Чухно.- К.: Україна, 1995.-448с.
4. Петюх В.М. Рыночная экономика.- К.: “Урожай”, 1995.
Стіглиц , Джозеф Е. Економіка державного сектора. - К.: Основи, 1998.- 854 с.

УДК 338.48

ВПЛИВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР НА РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНО – ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

І.Є. ВАРИВОДА

Мукачівський технологічний інститут

Вимоги сучасного ринку туристичних і рекреаційних послуг України вимагають не тільки адаптації суб'єктів господарювання до нових якісних стандартів функціонування, а й розвитку їх інфраструктури, що неможливо без підтримки з боку держави за допомогою фінансування та реалізації спеціальних проектів та програм, направлених на розвиток туризму і рекреації, а також без трансграничного співробітництва з сусідніми країнами.

Сучасні трансформаційні процеси в економічному секторі України потребують запровадження ринкових підходів до формування та функціонування підприємств у будь – якій сфері народного господарства, в тому числі у галузі туризму і рекреації.

Одним із стратегічних напрямків розвитку Карпатського регіону є пріоритетне освоєння його туристичного і рекреаційного потенціалу. У цьому контексті особливої

уваги з економічної, правової й організаційної точки зору заслуговує діяльність приватних підприємницьких структур, зростання частки яких призведе до росту макроекономічних показників.

Об'єкти та методи дослідження

Унікальність туристичних і рекреаційних можливостей Карпатського регіону та наявність попиту на послуги у цій галузі створює реальні перспективи для успішного розвитку приватних турагентів, туроператорів, об'єктів туристично – рекреаційної інфраструктури тощо. Актуальність даного питання приваблює увагу і науковців, і журналістів, і бізнесменів, і пересічних громадян – потенційних туристів чи рекреантів, чи просто бажаючих відпочити. Зокрема, тематиці курортів Українських Карпат присвячена збірка статей Б. Омецинського, проектному управлінню у сфері туристичного підприємництва стаття Л.І. Вороніної та Т.О. Демури, Д.Осипов розглядає сутність взаємовідносин туроператора і агента, В. Ф. Кифяк дослідив основи організації туристичної діяльності в Україні, а В. Биркович, О. Лендел охарактеризували проблеми і перспективи розвитку туризму в межах Карпатського Єврорегіону .

Постановка задачі

Аналіз наукових та ненаукових матеріалів стосовно туристичного підприємництва свідчить, що приватному сектору в напрямку слідування сучасним ринковим тенденціям в індустрії туризму та оздоровлення слід приділити більшої уваги, особливо це стосується проблеми кваліфікованого кадрового забезпечення, фінансування, застосування прогресивних технологій менеджменту та комунікаційної політики.

Метою статті є визначення на основі глибокого і всебічного аналізу особливостей розвитку туристично – рекреаційного комплексу Карпатського регіону загальних закономірностей організації, функціонування і досягнення комерційного зиску приватних підприємницьких структур, закріплення позицій, розвиток та їх конкурентоспроможність на ринку туристичних та рекреаційних послуг, що викликано загальними тенденціями еволюції туристичної галузі України.

Результати та їх обговорення

Карпатський регіон, який охоплює чотири області західної України: Закарпатську, Івано – Франківську, Львівську та Чернівецьку області й займає площу 56,6 тис. кв. км., має унікальні можливості щодо розвитку туристично – рекреаційного бізнесу.

Розташування в центрі Європи на перетині транспортних шляхів сприяє залученню туристів та рекреантів не тільки з інших областей України, а й з багатьох країн світу. Крім того, Карпатські мальовничі ландшафти, гірський рельєф створюють перспективи розвитку гірськолижного спорту та відпочинку лижників – любителів. Сприятливі кліматичні умови, наявність різноманітних джерел лікувальних та цілющих мінеральних вод, яких понад 800 у регіоні, та лікувальних грязей і озокериту є основою для процвітання санаторно - курортної справи.

Але, не дивлячись на історико – культурний та природно – ресурсний потенціал регіону, для Карпат гостро стоїть питання збереження природи і екологічної безпеки навколишнього середовища. З іншого боку, неможливо здійснювати розвиток туризму та рекреації без будівництва доріг, гірськолижних підйомників, баз відпочинку, оздоровниць, готелів, ресторанів та інших об'єктів туристичної інфраструктури, кількість і якість яких не відповідає потребам ринкової кон'юнктури даного регіону.

Карпатський регіон охоплює 119 санаторіїв, пансіонатів з лікуванням та будинків відпочинку, що становить 2,05% загальної їх кількості по Україні; 1596 дитячих оздоровчих таборів (це 10,67% їх чисельності в країні); 175 готелів та інших місць для короткотермінового проживання, що у порівнянні із загальнодержавною їх наявністю – 14,37% [6, с. 518 - 524]. Середній коефіцієнт використання їх місткості, на жаль, становить 0,205, а по Україні цей показник дорівнює 0,3. Як бачимо, ці цифри свідчать про наявність відповідної кількості закладів туристично – рекреаційного призначення, але обслуговується в них лише 20 відсотків туристів та рекреантів, порівняно з їх можливостями.

Це пов'язано з багатьма причинами. Перш за все, туристичний бізнес знаходиться на стадії адаптації вимогам сучасного ринку, тобто іде мова про перехід на нові для України стандарти якості надання послуг у цій сфері. Крім того, періодичні зміни у законодавстві (це стосується і закону “ Про туризм”) вимагають часу і коштів для пристосування суб'єктів підприємництва до них. Також не менш важливий фактор співвідношення ціна – якість, відсутність дієвої і професійної рекламної кампанії, нестача кваліфікованої робочої сили у галузі туризму і рекреації. Ну й не можливо не згадати особливості менталітету, який “спонукає” наших підприємців до здобуття одноразових суттєвих прибутків, а не налагодження довготривалих партнерських зв'язків у бізнесі, в тому числі і туристичному, що вимагає вкладення власних неабияких зусиль, коштів, часу, свідомого ризику та бажання завойовувати позиції та імідж на ринку.

Особливим і унікальним куточком Карпатського регіону є Закарпаття. Природа, історичні пам'ятки, архітектура, здавна приваблювали сюди туристів і бажаючих оздоровитись у місцевих санаторіях і профілакторіях, яких у області налічується 69, що в свою чергу створює перспективи для розвитку туристично – рекреаційного комплексу. Саме тому туризм і рекреація визнані пріоритетним напрямком розвитку Закарпатської області у контексті програми сталого розвитку краю. Це призвело до активізації діяльності закладів туристичного і рекреаційного спрямування. Наприклад, за останні чотири роки чисельність організацій, що мали ліцензію на здійснення туристичної діяльності збільшилася на 22,6%, кількість обслужених ними туристів на 28,13%, а обсяг наданих туристичних послуг зріс майже у 1,9 разів (для порівняння, витрати, пов'язані з наданням туристичних послуг зросли у 1,6 разів). У санаторно – курортній сфері також відбулися позитивні зрушення, зокрема, частка оздоровлених осіб зросла на 30%, а ситуація з дитячими оздоровчими таборами по області покращилася у кількісному співвідношенні з 50 до 480 одиниць, порівняно з 2000 роком [3, с. 520 – 522].

Не дивлячись на зростання статистичних і економічних показників, розвиток туристично – рекреаційної галузі Закарпаття потребує вкладення значних капіталовкладень з метою реконструкції наявних та будівництва нових об'єктів, розширення і вдосконалення їх інфраструктурних підрозділів, а саме автостоянок, ресторанів, кафе, барів, саун, лазень, басейнів, пралень, закладів торгівлі (магазинів, кіосків тощо) та інших закладів сервісу, що в свою чергу потребує залучення персоналу відповідної освіти, спеціальності і кваліфікації.

Але для Закарпатської області це не є проблемою, адже Мукачівський технологічний інститут готує саме таких спеціалістів, на яких існує попит, в тому числі і в галузі туризму, готельного та ресторанного бізнесу. Так, у 2004 році було відкрито спеціальність туризм і проведено перший набір студентів. Крім того, вже понад 8 років поспіль цей заклад освіти готує менеджерів невиробничої сфери, тобто управлінців саме сфери послуг.

Аналізуючи кількісні та якісні показники туристично – рекреаційного потенціалу Закарпаття та Карпатського регіону в цілому, можна стверджувати про існування всіх необхідних передумов для розвитку всіх видів туризму, зокрема лікувально – оздоровчого, культурно – розважального, спортивного, ділового, сільського, зеленого, релігійного тощо.

Реалізацію туристичної діяльності будь – якого виду здійснюють такі суб'єкти господарювання як організатори і продавці (тобто туроператори і турагенти) туристичного продукту, їх контрагенти – виконавці послуг (тобто готелі, ресторани, бари, підприємства, які надають послуги пасажирських перевезень) і покупці (споживачі) окремих туристичних послуг або ж комплексного турпродукту.

Туроператорами можуть бути підприємці чи організації, які на засаді ліцензії здійснюють діяльність по формуванню, просуванню та реалізації туристичного продукту. Турагентами ж виступають підприємці або організації, які на засадах ліцензії здійснюють діяльність по просуванню і реалізації турпродукту, а не створюють його, тобто турагенство є посередником між туроператором і клієнтом [1,с.52].

Туристичний продукт – це сукупність речових (предмети споживання), не речових (послуги) споживчих вартостей, необхідних для повного задоволення потреб туристів, що виникають під час подорожі [1,с.43]. Турпродукт складається з трьох елементів: тур (тобто продукт роботи туристичного підприємства на певному маршруті в конкретні строки), додаткові туристично – екскурсійні послуги й товари (карти міст, буклети, листівки, сувеніри, туристське спорядження тощо).

Всесвітня Туристична Організація до суб'єктів туристичної діяльності відносить також заклади екскурсійного обслуговування і екскурсоводів.

Основні засади формування і функціонування суб'єктів туристичної діяльності регулюється законом України “ Про туризм” (прийнятий Верховною Радою 15 вересня 1995 року), законом України “ Про підприємництво” (1991 р.), Указом Президента України від 02.03.2001 року “ Про підтримку розвитку туризму в Україні” та від 14.12.2001 року “ Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму” [4, с. 59].

У 2002 році Державною туристичною адміністрацією була розроблена і затверджена Кабінетом міністрів України Державна програма розвитку туризму на період з 2002 до 2010 року [5, с.18–23.], згідно якої з метою стимулювання вітчизняного туристичного бізнесу, розробки нового конкурентоздатного туристичного продукту та створення умов для підтримки ініціатив (у розумних межах) у сфері туризму намічено реалізувати наступні заходи:

- вдосконалення статистики в галузі туризму, оскільки останній визначається як окремий вид економічної діяльності;
- створення необхідних умов для приваблення іноземних та національних інвесторів;

- особливу увагу приділити програмі розвитку сільського, зеленого туризму, що є дуже актуальним для Карпатського регіону;
- розвиток матеріальної бази індустрії туризму та комплексного туристичного потенціалу регіонів;
- удосконалення системи підготовки кадрів для туристичної і рекреаційної сфери;
- покращення форм організаційної та матеріальної підтримки державою рекламно-інформаційного просування українського туристичного продукту на місцевому і національному рівнях;
- формування і реалізація маркетингової стратегії українського туризму.

Крім того, перспективи щодо розвитку туристично - рекреаційної галузі Карпатського регіону несе в собі співпраця з прикордонними областями сусідніх країн – учасниць ЄС. Це сприяє налагодженню економічних, торгівельних зв'язків, спрощенню конотрольно – пропускнуої системи на митницях, розбудові прикордонної інфраструктури та в цілому призводить до покращення кількісних та якісних параметрів міжнародного виїзного і в'їзного туризму.

Позитивним прикладом в цьому контексті є існування Карпатського Єврорегіону, до складу якого входять чотири області Карпатського регіону України, що складає 36,4% усієї його площі, п'ять областей Угорщини (18,4%), Прешовський та Кошіцький край Словаччини (6,4%), Підкарпатське воєводство Польщі (11,5%) і сім округів Румунії (27,2%), які були об'єднані 14 лютого 1993 року в Міжнародну Асоціацію для підтримання довгострокового співробітництва [9, с. 224 - 230].

Одним із проектів, який протягом 2 років реалізувався в рамках транскордонного співробітництва на території Закарпатської, Івано – Франківської, Львівської та Тернопільської областей і фінансувався програмою TACIS в розмірі 1,5 млн. євро був проект, направлений на підтримку розвитку сільського й зеленого туризму в Карпатському регіоні України. Також Радою з туризму Карпатського регіону в 2002 році було отримано грант від Фонду розвитку “Карпатського єврорегіону” на реалізацію проекту “ Налагодження співпраці між туристичними підприємствами та представниками громадських організацій в розвитку туризму”, в рамках якого видається щоквартальний вісник “ Туристичні вісті” українською та англійською мовами. Також було випущено туристичний путівник “Транскордонні туристичні

маршрути “ Карпатського єврорегіону” , що позитивно вплинуло на збільшення кількості іноземних туристів [10, с.123 -125].

Висновки

Таким чином, усі вищезгадані та ряд інших заходів повинні сприяти досягненню створення конкурентоспроможного туристичного продукту як на національному, так і міжнародному рівні, який зможе задовільнити потреби вітчизняних та іноземних туристів, забезпечити комплексний розвиток туристичних центрів країни, сприяти збереженню навколишнього середовища і культурної спадщини країни.

Ефективне функціонування туристично – рекреаційного комплексу як Карпатського регіону, так і України, неможливе без об’єднання зусиль приватних структур і державної влади, розробки і фінансування спеціальних проектів та програм, направлених на підтримку розвитку туризму, в рамках країни та співпрацюючи з іншими регіонами, чіткого розуміння спільних інтересів та цілей, а також функцій кожного, професіоналізму, відповідальності, чесності культури бізнесу та інших складових успіху.

Аналізуючи досвід та думки спеціалістів, можна стверджувати, що успіх туристичної діяльності будь – якого суб’єкту господарювання залежатиме від якісного сервісного забезпечення турпродукту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабарицька В.К., Малиновська О.Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. – К.: Альтерпрес, 2004.
2. Вороніна Л.І., Демура Т.О. Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал. № 5 (35), 2004.
3. Закарпаття: статистичний щорічник 2003. Державний комітет статистики. Ужгород, 2004.
4. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003.
5. Концепция развития курортов и санаторно – курортной отрасли. Гостинничный и ресторанный бизнес. № 4, 2004.
6. Статистичний щорічник України. Державний комітет статистики України, 2004. / За ред. О.Г. Осауленка, 2004.
7. Туроператор и агент: союз по любви или необходимости? Туризм. Практика, проблемы, перспективы. № 10, 2001.
8. Украинские Карпаты хороши для экстремалов, а надо бы для всех. Новости турбизнеса. №1,2005; № 2, 2005 .
9. Регіональна політика ЄС після його розширення. Аналітичні оцінки. Національний інститут стратегічних досліджень, Закарпатський філіал, 2004.
10. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. - Львів: ІРД НАН України, 2003.